

Kühne Ede, a magyar mezőgazdasági gépgyártás atyja

A XIX. század végén, a XX. század elején csodálatos pályáívet futott be egy különleges személyiség, *Kühne Ede*. 1839. május 16-án Hamburgban, igazán nem hétköznapi körülmények közé született, hiszen apja az akkori Németország – a Krupp Művek utáni – második legnagyobb acélgyára, a Gussstahlfabrik von Mayer und Kühne alapítója, tulajdonosa volt.

A „bíborban született” fiút a családja mindaddig Köln legnevesebb iskoláiban taníttatta, amíg anyagi lehetőségei ezt megengedték. A hatalmas vagyon ugyanis hamar elúszott. Nem lóverseny vagy kártyaadóság miatt, hanem azért, mert az apa az acélgyártást szerette volna fejleszteni és a vagyonát kísérletekbe ölte. Így Ede kénytelen volt felhagyni a tanulmányaival és munkát keresni. Először Berlinben dolgozott műszaki rajzolóként, majd egy igen kedvező ajánlat kecsegtette Odeszsaiban. Az ottani állás feltétele a mezőgazdasági gépekkel kapcsolatos alapos jártasság volt. E szak tudás szélesítésének szándéka vezette 1862-ben Magyarországra, ahol Mosonban, a Pabst és Krauss-féle gépjavító műhely alkalmazottjaként kezdett tapasztalatszerzésbe. Hamarosan kinevezték vezetőnek, majd német barátjával, Robert *Ludwig*gal 1863-ban megvásárolta a vállalkozást. 1869-ig közösen vezették a céget, akkor azonban Kühne kifizette a társát, s akkortól egyedüli tulajdonos lett.

Az indulás, a kezdeti évek

A XIX. sz. második felének tőke- és szakemberhiánya, fejletlen hitelrendszere, szűk belföldi piaca nagyon megnehezítették a vállalkozások működését. A Kühne-gyár helyzetét az is súlyosbította, hogy nem rendelkeztek megfelelő szerszámgépekkel, így eleinte csak kisebb talajművelő eszközöket gyárthattak. Az ezekből származó csekély haszonból azonban nem tudtak új beruházásokba fogni. A mentőövet a gyár profiljának helyes megválasztása, s a Kühne szabadalma alapján készült kanalas sorvetőgép jelentette. 1866-ban a bécsi kiállításon e vetőgéppel nagy sikert arattak, s ennek köszönhetően a gyár jó híre hamar elterjedt, így fokozatosan bővíthették a termékínálatot. Más eszközök és berendezések mellett ekéket, lókapát, cikkcakk-boronát, rögtörőt, kukoricamorzsolót, szecska- és répavágót, gyökéres gumómosó gépeket gyártottak.

A termelés és a kereslet növekedése nemcsak a vállalkozás nyereségességét eredményezte, hanem

A Kühne gyár gépkiallítása; Erdélyi Mór felvétele alapján

az alkalmazottak számának a növelésével is járt. 1869-ben az üzem 15 alkalmazottat foglalkoztatott, 1889-ben már 135, 1894-ben 260, 1900-ban pedig már 450 dolgozója volt.

Kühne 1868-ban vette feleségül *Winter Annát*, egy gazdag mosoni gabonakereskedő és földbirtokos lányát. A frigyből három fiú és két lány született. Minden bizonnyal felesége hozománya is hozzájárult a vállalkozás anyagi stabilitásához.

Kühne nemcsak saját magát képezte tovább, hogy lépést tartson a műszaki fejlődéssel, ugyanezt elvárta alkalmazottaitól is. Igyekezett mindig a legkiválóbb szakembereket megnyerni, gyárában foglalkoztatni. Folyamatosan nyomon követte a világ nagy mezőgazdasági üzeleinek újdonságait, fejlesztéseit. Több külföldi szabadalmat is megvásárolt. Gyárát is szakadatlan bővítette, fejlesztette. Már a századforduló előtt – az országban az elsők között – bevezette például az elektromos áramot. A gyárépület összes helyiségében gőzfűtés volt. A vécek csatornázására szüntelen vízáramot biztosítottak (feltehetően a Duna vizét használták fel erre a célra).

Sikerek a gépgyártásban

Magyaróvárott – Európában másodikként – 1869-ben megalakult a Magyar Királyi Gazdasági Gépkísérleti Allomás, melynek professzorai és a Kühne-gyár között szoros, s mindkét fél számára előnyös kapcsolat alakult ki.

A gyár állandó kapcsolatot tartott a vevőivel. Így kaptak visszajelzést gépeik működéséről, ami lehetővé tette az esetleges hibák kiküszöbölését, de így tájékoztak a vásárlók egyéb igényeiről is. Azokról a megoldandó mezőgazdasági problémákról, ame-

lyek újabb gépeket fejlesztéseket indítottak el. Ennek köszönhetően újabb gyártmányok kerültek a cég kínálatába, de korábbi termékek minősége is egyre jobb lett. Ezt a magyar és külföldi kiállításokon megszerzett számos érem s oklevéllel is tanúsítja. Se szeri, se száma a rengeteg elismerésnek. Csak 1869-1875 között 39-szer kaptak kitüntetést. Kühne Ede 1873-ban *Ferenc Józseftől* megkapta a koronás arany érdemkeresztet, 1878-ban a Ferenc József lovagkeresztet, 1896-ban III. osztályú vaskorona rendjelet. Az 1878-as Párizsi Világkiállításról a Kühnegyár az első díjat hozta haza. A legkeresettebb és legsikeresebb termékük a Hungária Drill sorvetőgép volt. Ezt 1874-ben kezdték el gyártani és 1890-ben már a tízezredik darabot értékesítették belőle.

Kühne termékek értékesítése során is a legkorszerűbb megoldásokat alkalmazta. A gyár az egész ország területét felölelő ügynöki hálózattal, lerakatokkal, értékesítő fiókokkal rendelkezett. A főraktárt 1881-ben Budapesten a terézvárosi Váci krt. 21. sz. alatt (a mai Bajcsy-Zsilinszky úton) alakították ki. 1893-tól érdeképviseleti áruraktárt működtettek Németországban.

Kühne, az ember

A kortársai Kühne Edét rendkívül szerény, szorgalmas, puritán szellemű, fejlett szociális érzéssel megáldott emberként jellemezték. Igen nagy tiszteletnek örvendett nemcsak alkalmazottai körében, hanem választott hazájában is.

Emberségesen bánt a munkásaival, akik mindig bátran fordulhattak hozzá bajaikkal. A tehetséges tanoncoknak lehetőséget biztosított a budapesti ipariskolákban történő tanulásra. Gyári betegsegélyező pénztárat alapított, melybe a munkások bérük 2%-át

A Kühne gyár ekéje és eredeti emblémája

15 soros Hungária Drill vetőgép és emblémája

fizették be. Ennek fejében – betegség idején – nemcsak ingyenes orvosi- és gyógyszerellátásban részesültek, hanem a napidíjuk felét is megkapták. A patriarchális munkahelyi légkört jól jellemzi, hogy sok munkásnak csupán a keresztneve olvasható a bérkönyvekben. A gyárhoz való hűséget külön pénzjutalommal honorálták, ami akkoriban egyáltalán nem volt jellemző. A munkások többsége darabbért kapott, ezzel is ösztönözni kívánták őket ugyanis a nagyobb teljesítményre.

1885-ben rendezték meg a gyár első munkásünnepélyét, amelyen a cégnél hosszabb ideje dolgozó négy alkalmazott érmet és oklevelet vett át az Országos Iparegyesülettől, a tanoncok pedig pénzjutalmat kaptak. Az ünnepség estje közös vacsorával, táncsal és tűzijátékkal zárult.

Kühne elismert, népszerű emberként tagja volt a Mosonmegyei Törvényhatósági Bizottságának, alapítója a Mosoni Társaskörnek, a Moson-Városi Takarékpénztárnak és a Mosoni Önkéntes Tűzoltó Egyesületnek.

A magyarországi mezőgazdasági gépgyártás megteremtője 1903. december 13-án hunyt el. Végakarátának megfelelően gyárában, az asztalosműhelyben ravatalozták föl, ahonnan munkásai vitték végső nyughelyére. A gyárban a temetése napján, s az azt megelőző hétfőn – kívánságának megfelelően – bérlevonás nélküli munkaszünetet tartottak.

Halála után a vállalat részvénytársasággá alakult. A részvényesek az Rt. elnökévé a fiát, Kühne Károlyt választották meg.

B. E.

Irodalom:

Gajdos Gusztáv: Kühne Ede
(Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1997)
Magyar Mezőgazdasági Múzeum:
<http://www.mezogazdasagimuzeum.hu/>